

חולין קלו ראש השנה יום ב' תשפ"ז

משה שווערד

1. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד א ד"ה ביתך דרך
ביתך דרך ביאתך - תימה אמאי לא אמר שותפות דעובד כוכבים כדקאמר בכל הני דלעיל.

2. חדושי הרשב"א מסכת חולין דף קלו עמוד א
ביתך דרך ביאתך, וא"ת אמאי לא אמרינן ביתך למעוטי שותפות דנכרי כדאמרי' בכל הני דלעיל, נראה לי משום
מזוזה חובת הדר היא ולשמירה עשויה ואפילו דשותפות דנכרי ישראל הדר בה צריך שמירה.

• חדושי הר"ן מסכת חולין דף קלו עמוד א
ביתך דרך ביאתך. ואם תאמר ואמאי לא אמרינן ביתך למעוטי שותפות דכותי כדאמרינן בכל הני דלעיל.
תירץ הרשב"א ז"ל משום דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשויה ואפילו בשותפות דכותי ישראל הדר בה
חייב דאטו מי גרע בית זה של שותפות מבית של כותי שישראל הדר בו חייב לעשות בו מזוזה. וקשה
גבי בכורים אמאי לא אמר ארצך למעוטי שותפות כותי. וצ"ע:

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלה עמוד ב
ואלא ביתך למאי אתא דרך ביאתך. והקשו התוס' מפני מה לא משני למיעוטי שותפות עכו"ם, והרשב"א מתרץ משום
דמזוזה חובת הדר היא ולשמירה עשויה ואפילו שותפות בנכרי ישראל הדר בה צריך שמירה, עכ"ל. וכוונתו ע"ד
מ"ש בקידושין למען ירבו ימיכם גברי בעו חיי נשי לא בעו חיי, [ולפי הרשב"א מ"ש בשמעתין "כתב רחמנא למען
ירבו ימיכם וימי בניכם", אין כוונת הגמ' מצד שנא' "לשון רבים" [כמו תרומותיכם ועריסותיכם ואינך דשמעתין].
אלא מצד סברת גברי בעו חי וכו', וכיון שכן נתרבה אפילו שותפות עכו"ם].
והרמ"א פסק כהראשונים דשותפות עכו"ם פטור ממזוזה. וכתב הרעק"א דהרמ"א לא חשש לדעת הרשב"א
ז"ל משום דמצינו לענין שוכר בית מחבירו יותר משלשים יום דחייב במזוזה. ונחלקו הראשונים אם חיובו
מה"ת או מדרבנן. וכתבו התוס' תירוצם השני דחיובו רק מדרבנן כיון דאינו בית שלו. ובתירוצם הראשון כתבו
דחייב מדאורייתא מצד סברת למען ירבו ימיכם. וסברת הרשב"א בשמעתין תלוי בב' תירוצי התוס' וכיון
דקיי"ל לדינא כתירוצי השני של התוס' מזה הוציא הרמ"א שאין לחוש לדעת הרשב"א כאן.
ב. כתב בשו"ת רעק"א ס"ס ס"ו דישראל ועכו"ם שקנו בשותפות בית שאין בה דין חלוקה ופעמים זה משתמש בכולה
ופעמים זה משתמש בכולה דיש לדון לחיובו במזוזה עפ"מ ש"כ הר"ן רפ"ה דנדרים דבכה"ג קיי"ל יש ברירה וכל אחד
משתמש בשלו. עיין שם.

4. ספר שערים מצוינים בהלכה

אבל בהגהות מרדכי במסכתין (סי' תשמא),
וכן במרדכי מס' ע"ז (סי' תתי) ומובא נמי
בדרכי משה (יו"ד סי' רפו ס"א) כתב דבית
של ישראל וגוי בשותפות פטור ממזוזה, דאין
כאן בית שלם להתחייב במזוזה, וכי שקלת
לחלק עכו"ם הוי חצי בית וחסר, וכל פורתא
ופורתא יש בו חלק דעכו"ם, ועוד דבית
שישראל ועכו"ם שותפין בו לא מטמא
בנגעים, וה"ה לענין מזוזה דדין אחד להם.
וכן פסק הרמ"א שם אבל בית של ישראל
ועכו"ם פטור ממזוזה, וכתב בביאור הגר"א

5. שו"ע יו"ד סימן רפו

(א) אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות, מדינות ועיירות, רפת בקר ולולין ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפים, כולם חייבים: הגה - ודוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים) וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזוזה (חידושי אגודה פ"ק דיומא):

• שפתי כהן על יו"ד סימן רפו

(ו) אבל בית כו' פטור. כיון שהמקצת הוא של עובד כוכבים וגם משום סכנה כדי שלא יאמר העובד כוכבים שהישראל עושה מעשה כשפים וכן שערי חצירות ושערי עיירות פטורים מהאי טעמא משום סכנה כדאיתא בש"ס ודלא כהעט"ז שכל הטעם משום דכתיב למען ירבו ימיכם וגו' והעובדי כוכבים אינם חפצים בזה שהרי אינן מקיימין התורה כו':

6. ספר שערים מצוינים בהלכה

ברישא. וכתב במרדכי (הלכות קטנות סי' תקסב) אין לדקדק דאם הוא אטר ברגליו ורגלא דשמאלא עקר ברישא, ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו, מידי דהוה אתפילין, דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית, משא"כ בתפילין דהויין ליה לחודיה. וכב"ח כתב דבתפילין דאיתמר איתמר, ובמזוזה דלא איתמר לא איתמר, וטעמא דמילתא, דאמרינן דקרא דביתך בביאת ימין דרובא דעלמא קאמר ולא במיעוטא דאטרים ברגליהם, דלא שכיח כלל.

דרך ביאתך מן הימין. פרש"י וכשהוא נכנס לביתו רגליה דימינא עייל ברישא, נמצא שהימין בכניסה הוא דרך ביאה. וכן איתא במס' מנחות (לד.) תניא "ביתך" דרך ביאתך מימין דכי עקר איניש כרעא דימינא עקר

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

מעשר אף על גב דכתי' מעשר דגנך וכו'. הנה כע"ז איתא לעיל גבי תרומה, ויש להעיר דמעולם לא שמענו שיש מקום לחלק בין דיני תרומות ומעשרות, ומאי צריך לילפותא גבי מעשר דחייב בשותפות. וצ"ל דהכוונה היא למעשר שני, ובזה מצינו דשאני ממעשר ראשון, דהנה נחלקו קמאי אם חייב בתרו"מ מדאורייתא הוא דוקא בדגן תירוש ויצהר או לא, ומעשר ירק לכ"ע מדרבנן, ולגבי מע"ש מצינו דדעת הסמ"ג אף ירק מדאורייתא, ואף דאינו חייב מ"מ אם הפריש הוי מעשר. ולפ"ז א"ש דבעי' ילפותא בפ"ע למע"ש. ולפ"ז צ"ל דהך קרא דמייתי לאו היינו הך דכתיבא בתרומה הנ"ל אלא קרא אחרת.

8. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד א ד"ה אלא ארצך

אלא ארצך ל"ל למעוטי חו"ל - אף על גב דמצוה התלויה בארץ היא מכל מקום אצטריך למעוטי משום דאתקש לבשר בחלב בחד קרא, רשב"ם.

• ספר שערים מצוינים בהלכה

ובעיקר דברי התוס' מפרש בלב אריה דאע"ג דאיכא למילף בגזרה שוה דראשית ראשית מתרומה דאינו נוהג בחו"ל, מ"מ הוי ילפינן טפי לחומרא בהיקש מבשר בחלב, או דס"ל דהיקש עדיף מגז"ש, ומה"ט נראה דלא

9. תוספות הרא"ש מסכת חולין דף קלו עמוד א

אלא ארצך למה לי למעוטי חוצה לארץ. הא דאיצטריך למעוטי חוצה לארץ אף על פי שהיא מצוה התלויה בארץ ואמרינן בפ"ק דקידושין דמצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, הא פרישית לעיל בפרק כל הבשר בשם רבינו שמואל משום דאיתקש בכורים לבשר בחלב וסד"א שינהגו בחוצה לארץ כבשר בחלב, [2] ועי"ל משום דאמרינן בפרק המוכר את הספינה הלוקח פירות חייב בכורים א"כ אין הדבר תלוי במי שנשע את האילן אלא במי שהפירות שלו ולא היא מצוה התלויה בארץ מידי דהוה אחלה דאיכא מ"ד דנוהגת בחוצה לארץ מן התורה משום דחייב חלה תלויה בגילגול.

10. תוספות מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א ד"ה ההוא למעוטי

ההוא למעוטי חוצה לארץ - והכי נמי דריש בפרק ראשית הגז (חולין דף קלו. ושם) ארצך למעוטי חוצה לארץ ותימה אמאי איצטריך מיעוטא הא אמר בסוף פ"ק דקדושין (דף לו:) כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ [1] ויש מפרשים משום דבכורים איתקשו לבשר בחלב דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו ובמכלתא בהדיא מקיש להו וס"ד שיהו נוהגין אף בחוצה לארץ כמו בשר בחלב [3] ולרשב"א נראה דלא חשיבי בכורים מצוה תלויה בארץ דלא דמי לתרומה ומעשר וחלה דהתם גוף הפירות מחוייבין בתרומה דטבל גינהו ואסורין באכילה ולכך חשובין הן תלוין בארץ אבל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם דאין נאסרין באכילה אף על פי שלא הפריש מהן בכורים

- עיין ההסבר בסוף המראה מקומות

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

תוד"ה אלא. נמצא לפי זה דבכורים הוא חובת הגוף, אלא שאינו נוהג אלא בארץ. ולכן יש מצוה לקנות קרקע כדי להתחייב בבכורים שאינו חוב של קרקע אך אין חיוב לקיים המצוה אלא מי שיש לו קרקע.

12. תוספות על חולין דף קי"ב

טלית שאולה פטורה כל שלשים יום כו'. מדאורייתא פטורה לעולם כדקאמר בראשית הגז (לקמן דף קלז.) כסותך ולא של אחרים אלא לפי שנראית כשלו חייבוהו חכמים משלשים יום ואילך דאין דרך לישאל יותר משלשים יום ומכאן מדקדק ר"ת דסתם שאולה שלשים יום כמו הלואה דאמרינן במכות (דף ג:) המלוה את חבירו סתם אין רשאי לתובעו פחות משלשים יום ונראה דאין ראיה מזה דה"ל אמרינן בהתכלת (מנחות דף מד.) השוכר בית בחוצה לארץ כל שלשים יום פטור מן המזוזה אע"ג דסתם שכירות לא היא שלשים יום ולענין ברכה נראה שאין לברך על השאולה אע"פ שאומר ר"ת דנשים מברכות אסוכה אע"ג דפטורות דהוי אינה מצווה ועושה מדאשכחן רב יוסף דאמר מאן דאמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן ואם לא היה יכול לברך כל הברכות לא היה שמח בדבר מ"מ לא דמי לטלית שאולה דהתם אדם אחר היה חייב שאינו סומא או שאינה אשה אבל הכא כל אדם פטור כשאינו שלו ואעפ"כ המברך לא הפסיד ...

- הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

טלית שאולה פטורה מן הציצית כל שלשים יום. כתבו האחרונים (ע' מ"ב) דיש חילוק בין טלית של אדם אחר ובין טלית של ביהכ"נ, דטלית של ביהכ"נ הו"ל לכמה שיטות כטלית דשותפות [דציבור הו"ל שותפות, ועדיפא משותפות, דלכך גם קטנים שגדלו וגרים שנתגיירו יש להם חלק בזה] והרי בשותפות ישראל חייבת. ונמצא שהלובש טלית של ביהכ"נ חייב לברך.

ומה שהמציאו האחרונים דיש לחלק בין אם כוונתו באמת ללבוש הטלית, או שלובש רק מפני הכבוד דבזה לא יוכל לברך, אי"ז פשוט כלל, דיתכן דאף בכה"ג אית ליה תורת בגד וחייב.

ונמצא דאם עולה לתורה ויכול ליקח טלית של ביהכ"נ או של אדם אחר. עדיף שיקח טלית של אחר ולא של ביהכ"נ, שבוז הוא נכנס לספק ברכה, אף שאינו לובשו אלא מפני הכבוד.

13. ספר אז ישיר- מתן תורה

קבלה סתמית שבענין מסוים ניתן לדרוש גז"ש מעצמו
ונראה להציע פירוש חדש בסוגית מס' נדה שאינו סותר את הכלל שאין
אדם דן גזירה שוה מעצמו.

יסוד הדברים הוא, שהרי למרות שמדברי חז"ל נראה שיש תנאי בסיסי
בגזירה שוה שתבוא בקבלה איש מפי איש עד משה רבנו, הרי
שהראשונים והקדמונים פירשו שאין הכרח לומר שהדרשה בשלמותה
נמסרה בקבלה, אלא ישנם אופנים בהם רק התיבות הנדרשות באו
בקבלה וישנם מקרים בהם רק הדינים הנלמדים באו בקבלה, וכפי
שביארו הקדמונים.

אם כן נראה שאפשר להרחיב רעיון זה ולומר, שאף אם אין קבלה לא
על התיבות ולא על הדינים, מ"מ אם יש קבלה שבענין או נושא
מסוים ישנן הלכות הנלמדות מגזירה שוה יכולים החכמים לדרוש את פרטי
הגזירה שוה מעצמם.

וכעין זה כתב החוות יאיר בתשובה (סימן קצ"ב), וז"ל:

לפעמים היה להם בקבלה רק המלה פלונית דאית לגז"ש, וקצתם אמרו
בהעלם יותר שהיה הל"מ שבפסוק פלוני מלה לגז"ש ומקום מלת השני
לא נאמר, ולפעמים היה הל"מ רק שיש דין בדבר פלוני נלמד בגז"ש
מדבר פלוני ולא ביאר לא המלה ולא הדין וכו' כו'.

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

אי מה תרומה הגדל בחיוב חייב וכו' אף ראשית הגז וכו' וגבי תרומה מנא לן דתניא ישראל שלקח שדה בסוריא וכו'.
ויש לדקדק דהרי חיוב מעשר בסוריא אינו אלא מדרבנן, ואיך שייך ללמוד מזה על ראשית הגז בגז"ש, וצ"ל
דהגם דמקום החיוב הוא מדרבנן, ומ"מ טעם ה"פטור" [בסוריא] בגדל בפטור אין זה "מדרבנן", ורק הציור
שמצינו בו בברייתא נפק"מ ב"פטור" זה הוא בסוריא שעיקר חיובה דרבנן, דבא"י לא משכחת לה פטור זה,
כיון דבא"י אין קנין לעכו"ם להפקיע ולא הוה גדל בפטור, ודו"ק.

15. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד א ד"ה אי מה

אי מה תרומה חייבין עליה מיתה וחומש כו' - ואף על גב דבראשית הגז לא שייכא ביה אכילה ואין בתרומה חומש
אלא באכילתה הנאת ראשית היא אכילתה.

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

תוד"ה אי. בסוה"ד. כע"ז מצינו בגמ' בסוכה דאי ילפינן מ"לכס" דבעי' שיהיו ד' מינים מותרים באכילה, דין
זה קיים גם בלולב, אף שאינו ראוי לאכילה, והיינו דהשתמשות בו חשיבא כאכילה.

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד ב

היו לו שני מיני תאנים שחורות ולבנות. הנה אף דפסקינן לענין תרומה דשחורות ולבנות חשיבי מין אחד, מ"מ לענין ראשית הגז דהו"ב מינים. והיינו משום דהצמר עומד ללבישה, ובגד בצבע שחור ובגד בצבע לבן הו"ב מינים, משא"כ לענין תרומה דאנו דנין לגבי האכילה ומאי איכפת ליה במראה הפרי.

17. רש"י על חולין דף קלו/ב

אלא - ודאי שזורא הוא ואמוכר רמיא למיתב כולו והא דקתני זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו עצה טובה קמ"ל אשמעינן תנא למוכר שלא יתן לו מן הנקבות המשומרות לו על הזכרים שמכר משום דהאי זכרים אשון קשה והאי דנקבות רכיך לפיכך יקנה מן הלוקח כדי ראשית הגז של זכרים מצמר הזכרים:

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד ב

רש"י ד"ה אלא. עצה טובה קמ"ל וכו'. אף על פי שבתרומה יש מעלה להפריש מן היפה על הרע ואין כאן הפסד גדול.

18. חתם סופר על חולין דף קלו/ב

עצה טובה קמ"ל. נ"ל מ"מ משנתינו דינא קאמרו זה נותן לעצמו דהלוקח מחוייב למכור להמוכר מצמר שלו כדי ליתן לכהן:

19. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד א ד"ה אף ראשית

אף ראשית הגז ששיריה נכרין - תימה מנלן דבעינן ששיריה נכרין אי מדכתיב ראשית בראשית הגז נמי כתיב ראשית ומה צריך למילף מתרומה ויש לומר דהא דבעינן בתרומה שיריה נכרים משום דילפינן תרומה מחלה דחלה נקראת תרומה ובחלה כתיב מראשית דמשמע ולא כל ראשית.

20. מרומי שדה מסכת חולין דף קלו עמוד ב

אי מה תרומה בעינן ראשית ששיריה ניכרין אף ראשית הגז ששיריה ניכרין אין כו'. והקשו התוס' מנלן בתרומה דבעינן ששיריה ניכרין, אי מדכתיב ראשית בראשית הגז נמי כתיב ראשית ומה צריך למילף מתרומה. ונראה דראשית יש לו שתי משמעות, א' המובחר שבדבר, ב' הבא לידו בראשונה. וראשית דכתיב בתרומה הוא המובחר שבדגנגד, וע"כ מיירי שיש שיריים שאינו מובחר. אבל בגז משמעות ראשית הניגוז ראשון. וכדתניא בתוספתא חולין והובא בשו"ע יו"ד סי' של"ג, ראשית הגז מצותה בתחלה ואם הפריש בין באמצע בין בסוף יצא. מש"ה נקרא בפי חז"ל ראשית הגז כמשמעו גיזה ראשונה. והיה אפשר לפרש כל הגיזה הראשונה של צאנו הכל בכלל ראשית הגז, אי לאו דילף מתרומה:

21. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד ב ד"ה כרבי אלעאי

כרבי אלעאי בראשית הגז - וה"ה במתנות כדפי' בקונט' אף על גב דכולהו אמוראי בפרק הזרוע (לעיל דף קלב.) סברי שנוהג בחו"ל דהו"ב יהבי מתנתא בבבל אפילו הכי הלכה כר' אלעאי ...

22. חזושי הריטב"א מסכת חולין דף קלו עמוד ב

אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כתלתא סבי כרבי אלעאי בראשית הגז. וכתב רש"י ז"ל דהוא הדין למתנות דלא נהגי בחוצה לארץ כרבי אלעאי, דתרווייהו מנתינה נתינה גמר להו, ומאן דלית ליה בחדא מינייהו כרבי אלעאי הוא הדין באידך, וכן הא דאמרינן לקמן בפרק שילוח הקן (קל"ח ב') כל היכא דתנן בארץ ובחוצה לארץ שלא לצורך חוץ מראשית הגז, לאו דוקא דהוא הדין למתנות דכי הדדי נינהו והא דנקט הכא והתם ראשית הגז משום דעלה אמר רבי אלעאי בהדיא שאינו נוהג אלא בארץ, זו היא שיטתו של רש"י ז"ל, ולדבריו רבנן דאכלו בשביל נשותיהן ואבבי דשקיל מתנתא ורבא דזכי ליה שמעיה מדת חסידות היתה למפרישים ולא מדינא, וכן כתב הרב בעל המאור ז"ל, ולא מחוור שפיר דהא חזינן דמיקנס קנים ומשמתינן עליה והנהו טבחי דהוצל קמו בריתחא עלה עשרין ותרתינן שנין (לעיל קל"ב ב'), והא ליכא למיעבד מפני שלא היו נוהגין במדת חסידות, ובמסכת יבמות פרק הבא על יבמתו (ס"ג ב') אמרינן גבי חבראי דאתו לבבל גזרו על שלש בשביל שלש על הבשר מפני המתנות, ומאי דכתב רש"י ז"ל

דעלה אמר רבי אלעאי אינו נוהג אלא בארץ, הא ליתא, ואדרבה עיקר מימרא במתנות ועלה פתח בברייתא כדנתיא רבי אלעאי אומר מתנות אינו נוהג אלא בארץ וכן היה רבי אלעאי אומר ראשית הגז אינו אלא בארץ, וכן מוכח שמעתתא דאמרינן דבראשית הגז נהגו כרבי אלעאי ולא אמרו נהגו במתנות כמותו, ואף על גב דטעמיה דרבי אלעאי בתרומהו משום נתינה נתינה, טעמא דמנהגא משום ראשית דגנך וראשית גז צאנך דהדר וערביה כההיא לישניה דלעיל (קל"ה א'), ולפיכך נהגו בראשית הגז כרבי אלעאי וכדבריו ולא כטעמיה, זה נראה לפום סוגיא דשמעתתא, אלא שקשה עלינו שהרי לא נהגו העם בכל הדורות האלו להפריש מתנות, ונהגו בהם כרבי אלעאי, ומנהגן של ישראל תורה היא, וזה מסייע לשיטתן של רש"י ז"ל וזה"ל ז"ל.

23. חדושי הרשב"א מסכת חולין דף קלו עמוד ב

ומיהו קשה שהרי נהגו עכשיו בכל המקומות האלו כר' אלעאי אף במתנות ומנהגן של ישראל תורה היא שאע"פ שאינן נביאים בני נביאים הם, ולפיכך י"ל דבבל ובמקומות שבח"ל שתקנו חכמים לנהוג בהן תרומה ומעשרות הוא שתקנו ליתן מתנות כתרומה, ואפילו באותן המקומות במתנות הוא שתקנו אבל ברה"ג לא תקנו אלא נהוג כר' אלעאי, אבל בשאר מקומות חוצה לארץ כל שאין תרו"מ נוהגות שם אף מתנות כן, ועוד יש לי לומר דכיון דקי"ל כר' אלעאי ולפיכך היכא דנהוג בראשית הגז נהוג אף אנו שנהגנו כותיה אף במתנות נהגנו ואין כאן איסור של כלום דדבר תורה נתינה נתינה גמרינן מתרומה כותיה כיון דשבקינן להו בראשית הגז למיעבד כותיה.

24. ספר שערים מצויינים בהלכה

הלכותיהן, מדאמר נהוג עלמא כתלתא סבי כו' ש"מ שכך נמנו עליו במקומות שנהגו לפסוק הלכה כמותם נגד כל האמוראים שהיו חולקים עליהם. וברמ"א (יו"ד סי' שלג ס"א) כתב וי"א דבר תורה ראשית הגז נהוג אפילו בחו"ל אלא שלא נהגו כן, ופירוש בביאור הגר"א דרנב"י לא מדינא קאמר, דודאי הלכה ככל התנאים והאמוראים דפליגי עליה כו', אלא מנהגא קאמר וכו' ע"ש. עוד כתב ביש"ש דמשום הכי כל הבא לנהוג ולחייב עצמו בדבר שפטרוהו חכמים כגון מקומות שנהגו, נקרא הדיוט, כדאיתא בירושלמי [עי' מס' שבת פ"א ה"ב] כל הפטור מן הדבר ועושה נקרא הדיוט. ובמס' קידושין

אמר רנב"י האידנא נהוג עלמא כהני תלת סבי. כתב המרדכי (סי' תשלח) בשם תשובת רש"י כל היכא דאמרינן נהוג עלמא, לא מיבעיא דלא דרשינן ליה בפרקא, אלא אפילו אוריי לא מורינן, ואי עביד לא מהדרינן. ועי' בר"ן. וביש"ש (סוף פרק) כתב דדעת הרא"ש (סי' א) אינו כן אלא פסקו

25. שו"ע יו"ד סימן סא

(כא) מתנות נוהגות בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית (פי' בזמן שבית המקדש קיים) בין שלא בפני הבית. ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחוצה לארץ, וכן נהגו (ועיין בספר החנוך להרא"ה מצוה תק"ו):

26. פתחי תשובה על יו"ד סימן סא

[ח] וכן נהגו. עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל. ועיין בספר לחם הפנים שכתב בשם מהר"ם בתשובה דמאן דבעי למיהב מצי יהיב ולא מחזי כיהורא ע"ש. [ועי' בתשובת ח"ס ס' ש"א שהוא ז"ל היה רגיל ליתן והיה דרכו בכל י"ט לשחוט בהמה ולהפריש ממנה מתנות. וכן ראשית הגז וכן עבד עובדא בפלתי ע"ש]:

27. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד ב

פרט לטרפה שאינה עוברת - תימה מן הארכובה ולמטה נמי אינה עוברת ושמא דאין הכי נמי דאין נכנסת לדיר להתעשר ודוחק.

כגון נחשכו רגלי מן הארכוצה ולמעלה כו'
ול"ב דמנן שאר טרפות שאינם חייבים
במעשר דלמא דוקא זו שאינה ראוי לעבור
התם הכצע איחמטע. ויהי נראה בפשוט
דסצירא קן דאין סצרא שמחמת שאינה
עוצרת נדחית ממע"צ אלא אינה עוצרת
איחמטע מחמת טרפותה ונקט קרא טרפה
א' [דנחשכו רגלי מארכוצה ולמעלה]
וה"ה לשאר טרפות.
אבל בתוס' כאן ד"ה פרע לערפה שאינה
עוצרת כתבו חימא מן הארכוצה
ולמעט נמי אינה עוצרת ושמה דה"י דאין
נכנסה לדיר להעשר ודוחק עכ"ל והשתא
לדברי החוס' שבאמת זכו דין מיוחד דכל
שאינה עוצרת [אפילו אינה טרפה] אינו
במעשר בכמה א"כ קשה עובא מנן דטרפה
[שיכולה להיות עוצרת] איחמטע הלא אינה
עוצרת דאיחמטע אינו מדין טרפה דהא
אפי' נחשכו רגלי מארכוצה ולמעט איחמטע
ול"ע. ואולי הילפותא הוא בגדר ק"ו דהשתא
ומה אינה עוצרת [כיכא שאינה טריפה]
שאין זה אלא פגם קטן איחמטע ממעשר,
טריפה שהוא ריעותא בעיקר היי לא כש"כ,
אבל אין זה דרך רש"י ז"ל צפ"י בסוגי'
וכנראה דרש"י ז"ל חולק על החוס' וסובר
כנ"ל דלא אחמטע אינה עוצרת מחמת עולם
הדבר שאינה עוצרת אלא מחמת טרפותה.
ורמזה החורה פסול טרפות צכאי מיעוטא
דשאינה עוצרת וכיינו דוקא נחשכו
מארכוצה ולמעלה.

סימן מא

איזו הערות בשלהי חולין

[שלא בעיון כל הצורך]

דף קל"ו ע"ב ילפינן דטרפה אינה צדין
מעשר בכמה דכתיב כל אשר יטבור
כו' פרע לטרפה שאינה עוצרת פרש"י ז"ל

29. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד ב

לילף צאן צאן מבכור - וא"ת א"כ ג"ש ל"ל דבלא ג"ש ממילא ידעינן דראשית הגז נוהג בטרפה דמהיכא תיתי למעט
וי"ל דצאן לא הויא ג"ש אלא גילוי מילתא מה צאן זה דינו בכך אף צאן זה דינו בכך דבדלא צאן לא אפשר שלא לכותבו
דאיצטריך לגופיה (ב).

30. תוספות מסכת חולין דף קלו עמוד ב

לפני - [1] בקונט' מגיה וגרס בפני ופ' בפני הבית משא"כ במעשר שבטל וקשה וכי מפני שבטל מדרבנן יש לבטל
ג"ש [2] אלא לפני גרסינן בכל הספרים ופירוש שמעשר מקודש לפניו ולאחריו משא"כ בבכור וראשית הגז.

31. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד ב

תוד"ה לפני. וקשה וכי מפני שבטל מדרבנן וכו'. במרומי שדה פ' דר"ש לשיטתו דילף מדרשא דאינו נוהג אלא בפני
הבית, ולא משום גזירה מדרבנן. והא דמייתי רש"י לדברי הגמ' בבכורות דהוא מגזירה, תלמיד טועה גרס כן ברש"י.
ויש להעיר על דבריו, שהרי אף לדעת ר"ש אי"ז דוקא בפני הבית, ורק עיקרא דמילתא דאינו נוהג אלא בארץ ישראל,
וילפינן לה מתרומה, אלא דכמו דתרומה בזה"ז אף באר"י היא מדרבנן משום דאין רוב יושביה עליה כמבואר ברמב"ם,

הוא הדין במעשר לדעת ר"ש. אבל אם היו רוב יושביה עליה היה מעש"ב מדאורייתא אף לר"ש, ואף אם לא נבנה הבית עדיין, וקשה מלשון הגמרא דתלי לה בבפני הבית.

32. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ ממעשר הוה ליה למילף שכן זכרים טמאין. כתבו בחידושי הרשב"א והריטב"א והר"ן דהר"ח גריס שכן זכרים כהנים. ופירוש כהנים, דאפילו בהמה של כהנים חייב בכורה, אבל במעשר בהמה ובראשית הגז פטורה, ואיכא דמקשו עליה מהא דאיתא במס' שבת (נד:) דר' אלעזר בן עזריה דהוה כהן הוה מעשר תריסר אלפי עגלי. והמהרי"ט אלגאזי מס' בכורות (ב: ד"ה הן) תירץ דהר"ח ס"ל כמש"כ התוס' שם (ד"ה הוה מעשר) בשם ה"ר אלחנן דהוה מעשר תריסר אלפי עגלי אינו מעשר בהמה, דהא אחר החורבן היה ובטלו מעשר בהמה, אלא הכוונה דהוה מעשר בהמת ארנונא למלך ע"ש. אבל ע"י בשו"ת פאר הדור (סי' נח) שהביא ראיה מהגמ' שבת שם דחייבין הכהנים להפריש מעשר בהמה. וכ"כ בספר היד (בכורות פ"ו ה"ג) הכל חייבים במעשר בהמה כהנים וכו'. וכן בפיהמ"ש (בכורות פ"ה מ"ה) ודע שהכהנים ג"כ מפרישין מעשר בהמה. ועי'

33. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קלו עמוד א

בקדושה. ופירש"י בכור אינו צריך להקדישו. והגם דמצוה להקדישו, מ"מ קדוש מאליו כבר קודם שהקדישו, וזה כוונת רש"י שאינו צריך להקדישו, ופשוט.

=====

א. ספר מקדש דוד - זרעים - תרומות סימן א

ב] והנה בכלים שם חשיב ג"כ בכורים, והגר"א ז"ל בהגהותיו כתב ובכורים נמחק, אך הרמב"ם והר"ש ז"ל גרסי נמי ובכורים. והנה הטעם דהגר"א ז"ל מחקו הוא בפשוטו דמאי שנא בכורים משאר מצות התלויות בארץ דלא קא חשיב להו, וזה דהר"ש והרמב"ם ז"ל גרסי לה נראה דתלוי בב' תי' התוס' (ב"ב פ"א. ד"ה ההוא) שהקשו שם על הא דאמרינן בבכורים דאשר תביא מארצך הוא למעוטי חו"ל, דלמה לי קרא תיפוק ליה דכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, ותי' דאצטריך משום דבכורים אתקוש לבשר בחלב, ולרשב"א נראה דלא חשיבי בכורים מצוה התלויה בארץ דאין החיוב תלוי בפירות כי אם באדם והוא חובת הגוף, וזה דאם אין לו פירות אינו חייב לקנות הוא משום דהוי כמו ציצית דאם אין לו אינו חייב לקנות טלית ומ"מ הוי חובת הגוף ע"ש, א"כ לפ"ז דבכורים הוא חובת הגוף הוי כמו עומר ושתי הלחם דאינן משום חובת קרקע, רק צריך להביאן מארץ ישראל דכתיב ממושבותיכם תביאן, וה"נ בכורים דבעינן אשר תביא מארצך וזה ודאי אינו תלוי בהעפר כי אם בהמקום כיון דאין זה משום חובת קרקע, אבל להתירוצ' הא' בתוס' דבכורים הם ג"כ חובת קרקע אין נ"מ בין בכורים לשאר מצות התלויות בארץ. והנה באליהו רבה (כלים שם) כתב דבכורים אינן רק חובת קרקע ולא קדושת ארץ ישראל ע"ש, והנה אין לומר דאין זה משום קדושת ארץ ישראל כלל דהא כל חובת קרקע אי נוהגין בזה"ז תלוי בקדושה ראשונה אי קידשה לע"ל אלמא דחובת קרקע הוא משום קדושת ארץ ישראל, רק צריך לומר דאין זה קדושת המקום רק קדושת העפר:

ב. ברכת אברהם

הפריש בכוריו ומכר שדהו דהלוקח שוב אינו מביא מאותו מין, ושם (פ"ג מ"ה) ייטלין מן הטהור על הטמא, אע"פ של"ש בכורים בטמאין (פ"ג הי"ט), ומ"מ צריך להפריש מן הטהור על הטמא, הרי מוכח דזה דין בפירות, וכן פירש צשיטת הרמב"ם.

והנראה צוה, דהנה בפאה ג"כ מצינו דבעינן קרא, דבירושלמי (פ"ג) ילפינן מדכתיב קציר ארצכם ולא קציר חו"ל, ע' רד"ז (מתנ"ע פ"א הי"ד) וכ"מ שם, ובפשוט ג"כ מתייחס לשדה ופטר, ע' קריה ספר, ומוצא במל"מ (שם פ"א הי"ו) דאם השאיר פאה ל"ש להוסיף, דכבר נפטר השדה, וחזינן דמתייחס לשדה ומ"מ הוה חובת הגוף. ונראה דלעולם המצה על הגוף שכשיש לו שדה הוא מצווה להשאיר פאה לכל שדה ושדה, וכן חייב בפירותיו שהוא יפריש ביכורים עליהם, אע"פ שאין הפירות עצמם טעונים הפרשה דלא נאסרו, מ"מ אם מפריש עליהם מתקיים בהם הך מצוה, נמצא דהוה חובת הגוף ואי"צ לקנות, מ"מ קיום מצוה זו מחייבם לפירות, דמתקיים בהם מצוה ביכורים, לא רק דבכורים עצמם אלא דגם בפירות שעליהם הוא מפריש כדין, מתקיים צוה ענין בכורים שהפריש על זה, ושוב אינו חוזר ומפריש, ולרמב"ם מפריש ואינו קורא, כיון דלגביו לא היה לו עדיין מצוה. וא"כ הרי משמע דשייך לבעלים דאל"כ מה הנ"מ אותו בעלים או לא.

תד"ה ההוא וכו' אצל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם וכו' אצל בכורים ואין חובת הגוף וינהו כע"ז וכו' ואע"ג דאם אין לו אינו חייב לקנות, מ"מ חובת הגוף וינהו כמו חובת ציטת דאע"ג דאין חייב לקנות טלית כשאין לו, חשיב חובת הגוף. עכ"ל. ובספר חורם זרעים תמה ע"ז (בכורים פ"א מ"ו) ממה דאיתא שם במתני' (פ"א מ"ו)

ג. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף פא עמוד א

ב. בכתבי הגר"ח [על הש"ס אות רצב] כתב לפי מש"כ תוס' שביכורים הוי חיוב אגברא ותרומ"מ הוי חיוב אפירות, לפ"ז שונה הפטור של ביכורים בחו"ל מהפטור תרומ"מ בחו"ל, דפטור תרומ"מ הוי משום שליכא חיוב להפריש תרומ"מ בחו"ל, ובביכורים [שליכא מצות הפרשה אלא מצוה אגברא] הפטור משום שאינו חפצא של ביכורים אם גדל בחו"ל ולכן ליכא חיוב אגברא. ולפ"ז ביאר שיטת הרמב"ם [ביכ' ב - א] שכתב שארץ עמון ומואב אף על פי שחייב מדרבנן בתרומ"מ מ"מ פטור מביכורים, וסוריה חייבת מדרבנן בתרומ"מ ובביכורים. ומקשה הגר"ח מאי שנא סוריה מעמון ומואב. ותירץ שסוריה שהיא קרובה לא"י, תיקנו חכמים שמדרבנן נחשבת כא"י, ולכן חייבת בביכורים כא"י, אבל בעמון ומואב תיקנו חכמים שאע"פ שהן נחשבות לחו"ל מ"מ חייבות בתרומ"מ מדרבנן בחו"ל, ולכן לענין ביכורים שאינו פטור מחיובא בחו"ל אלא דין שאינו חפצא של ביכורים, ליכא חיוב בעמון ומואב.